

A magok sorsa

(Lk 8,5-15)

Dr. Papp Miklós

Példabeszéd Isten Országáról

Krisztus az ajtó, át akar mutatni a Mennyek országa felé. *A példabeszéd a legalkalmasabb műfaj ehhez: egyszerre feltár és elrejt.* Jézus nem közölhetetlen titkot akar tanítványaira bízni, nem egy titkos szektát akar alapítani, nem homályos, misztikus elmélkedést akar itt hagyni meddő szellemi boncolgatásra. Példabeszédet akar, ami józan emberi értelemmel, személyesen értelmezhető, ami feltár valami igazságot Isten Országából, ami továbbadható a történelemben, amit személyesen értelmezni tudok a saját sorsomra. Ugyanakkor Isten Országáról nem lehet közvetlen, leplezetlen beszédet alkalmazni, az emberi szavakba nem fér bele az isteni többlete. Ezért a példabeszéd utalás, jelzés, szimbólum, rejtvény, ami egyszerre feltár és elrejt, kinyilatkoztat és eltakar. A példabeszéd *ikon*, amin keresztül valóban átláthatunk Isten országa felé, de ami mégis megmarad fátyolnak. Közel visz a titokhoz, de egyszerre meg is őrzi a titkot titoknak. Ez alázatos nyitottságra invitál, fejtorésre késztet, bátorít a misztérium felé való közeledésre, de a határon alázatos térdre hullást követel. A tudós tudatlanság a legtöbb, amit elérhetünk. A térdelő teológia.

Az „Isten Országa olyan, mint...” kezdetű példabeszédek arra irányítják tekintetünket, hogy ez az ország már Krisztussal elérkezett, láthatatlanul működik, csatlakozhatunk hozzá – de állandó növekedésben, eljövésben is van. Ez az ország nem egy soha el nem érhető platóni ideális álom, nem majdan elérendő eszkatologikus végállomás, nem realizálhatatlan, történelmietlen politikai utópia, hanem reálisan itt és most beléphetünk abba. Krisztus nem kábítani akarja a tiszta szívűeket, az elesetteket, hanem *már most* boldognak nevezi őket. Ugyanakkor ez az ország eljövendőben is van: nem fog megvalósulni valamiféle katonai szabadságharccal, nem lesz egy földi paradicsom, nem az igazak ezeréves politikai uralma, nem is politikailag-gazdaságilag megvalósított abszolút jóllét. Már elérkezett, de elérkezőben is van. A példabeszéd lerombolja a politikai messiásról alkotott elvárásokat, és mindenféle (napjainkban is megvalósuló) politikai, gazdasági, katonai messianizmust. Milyen csalódás a forradalmi, evilági megvalósulást váró korabeli zsidóknak Krisztus működése: halálra is ítélik. Aki csalódik Istenben, gyakran megteszi ugyanezt: ha nem úgy vezeti az élettörténetem, ahogyan én diktálnám, akkor haragszom rá, nem megyek templomba, perelek vele, várom az én elképzelésem teljesülését. Pedig ha ilyenkor csöndben várakozunk, elhessegetjük csalódásaink lármáját, akkor észrevesszük azt a láthatatlan kezet, a csöndesen fejlődő országot, az események nem véletlen véletlenszerűségét. S megértjük: igen, pont így kellett történnie. Isten szeretete a mélyben, a láthatatlanban szeret működni, hogy majd onnan törjön elő a jó termés.

A magvető és a magok

Egy magvető van: Krisztus. A teljes világosságot egyvalaki hozta el, egyvalaki szállt le a pokolba, egyvalaki támadt fel a halálból: Jézus Krisztus. Mindenek és mindenki előtt Őhozza érdemes csatlakozni. Az igazi magvető tehát nem Lenin, Platón, Buddha vagy Einstein. Mindenki rész-igaza fontos mozaikkó lehet, de az egész, a holisztikus látást, *az igazi világosságot és a legteljesebb életet egyvalaki hozta el: Jézus Krisztus.* Teológiailag nem is tartjuk helyesnek, amikor Krisztust úgy ábrázolják, mintha egy gondolkodó lenne a többi más mellett, mintha a szava csak egy iskolát képviselne a többi mellett (Pl. a budapesti Filozófusok kertje c. szoboregyüttes). Mintha csak egy egyenrangú, ugyanúgy részigazságot hirdető lenne Konfuciusz, Szókratész, Ábrahám stb. mellett. A teológia vallja: Krisztus a Logosz, a kozmosz végső igazsága. A Szentháromság Krisztusban a végső Logoszt, a világ, a lét végső és csúcserelmét nyilatkoztatta ki. A Zsidókhöz írt levél markánsan vallja: Krisztus a csúcskinyilatkoztatás, minden eddigi prófétát felülmúl, tőle többet már soha senki fog kinyilatkoztatni az igazságról. A magunk kis logoszá (értelmét) ehhez a Logoszhoz érdemes igazítani.

A világban sok részigazság kering, száguld az interneten és dagad a könyvtárakban. Alapvetően tiszteljük a tudományokat, fontosak az eredményeink egyéni és társadalmi életünkben

is: fontos a védőoltás és a verselemzés, az energiakutatás és szociológiai felmérések. Fontos, hogy akarjon az ember tanulni az életről: nemcsak a szakmáról, hanem tanulni a családról, a házasságról, a művészetekről, a teológiáról. Az ember lényegéhez tartozik a növekedés, az érés, az élethossziglani tanulás – s valahol embertelenné válik, aki nem tanul, aki nem növekszik, megreked, bezárkózik, nem érik. Mégis minden tiszteletünk mellett egy életen át meg kell őriznünk szívünkben az alapvető kérdést: „Uram, Te hogy gondold?” Aki ezt megteszi, az egy életen át nyitott marad az empirikus, tudományos igazságokat felülmúló holisztikus látásmód felé, az tanulóképes, fejlődőképes marad, soha nem zárkózik be makacs önfejűségébe, nem lesz az evilági tudományok foglya, de ideológia áldozata sem. A tudományok olyanok, mint egy boltív: erős láncolatban állnak, egymáshoz illeszkednek, egymást erősítik – de a boltív közepén levő zárókövön tartja össze a boltív köveinek egymáshoz illeszkedését. Ez a zárókövön az Isten hangja, a mindeneket összetartó Logosz igazsága.

Az egyetlen magvető tehát isten, aki szórja igazságait az emberek, a történelem felé. A mag biztosan jó, hisszük, hogy ez Istenünktől származik. Mind Ó-, mind az Újszövetség igyekszik ezeket a magokat megragadni, és emberféle formába önteni. Így a mag az Isten igéje, Jézus tanítása, a Tízparancsolat, a Hegyi beszéd, a kinyilatkoztatás. Az egyház igyekszik az isteni Szót megragadni és szisztematikusan felépíteni: így alakul az egyház tanítása. Tudni kell, hogy az egyház tanításában is van hierarchia: a hit és erkölcs csúcsgazságai felülmúlják a napi pápai tanítást. A kinyilatkoztatással legszorosabb összefüggésben lévő tanítást az egyház is magasabb szintre emeli az igazságok hierarchikus rendjében, s a hívőnek is ezt kell tenni. Ami a legszorosabban kötődik a kinyilatkoztatáshoz, azt a legkomolyabban kell venni. Így az evangélium, a dogmatika, az erkölcs tan igazságai lelkiismeretünkben sokkal jobban köteleznek, mint pl. az egyház jelenlegi politikai nyilatkozatai, történelmi állásfoglalásai.

Az egyetlen Magvető magot szór a földre, aztán a magnak el kell keverednie a földdel, a korabeli tudományos álláspontokkal, történelmi szituációval, és mindenekelőtt az én személyes állapottal. Isten üzenetének érthetőnek, élhetőnek, földközelinek kell lennie. Ez a kenózis: Isten alávetés, emberszerű közeledése. Fontos követelmény ez a teológusok felé, hogy próbálják meg érthetővé, földközelié tenni a teológia felfoghatatlan misztériumát. Fontos követelmény az erkölcs teológus felé, hogy legyen élhető az etika. Krisztus élő követéséhez mutassunk járható lépéseket, ne legyen az etika bűnmorál (csak a bűnök kerüléséről szól), ne legyen kötelességetika (lelketlen, szeretetlen, száraz), de ne legyen olyan idealizmus sem, ami élhetetlen. Az egyház hivatalosan elítélte a rigorizmust és a laza laxizmust is: egyik sem „katolikusabb”, nem kell Krisztusnál sem szigorúbbnak, sem lazábbnak lenni (a pápánál sem kell pápábbnak lenni). Az erkölcs teológusok borzasztó nehéz hivatása, hogy ne elérhetetlen idealizmust hirdessenek (mert az ideológia), hanem evangéliumi etikát: az ég igazságai keveredjenek a földdel. A morált a családok, a vállalkozások, a tudományok életközelségébe kell vinni. Krisztus élő követése ne legyen teljesíthetetlen követelmény-morál. Továbbá fontos a jó mag keverése a földdel a nevelésben is: nem elég mondani a gyerekeknek, hogy legyen keresztény, hanem élő minta, példa kell. Minden szülő, nevelő, edző, tanár ne csak hirdesse az égi igazságokat, hanem hozza le a földre a gyerek elé a saját életpályáján keresztül. A mag az isteni szikra, indítás, de annak testet kell adni, az itt és most földjével el kell keverni. Talán ezért nem hagyott

hátra Krisztus írást, hanem élő beszélőket, azaz apostolokat. Legyenek ők azok, akik kiirthatatlanul szívükben őrzik a magot, s azt segítenek elkeverni a földdel. Szokták mondani: „a szó elszáll, az írás megmarad”. Krisztus fordítva gondolta: az élő szó marad meg, az élő alkalmazás, *az élő szikra tud újra és újra írásokat inspirálni* a történelem évszázadaiban.

A jó mag Istentől származik, de úgy akarta, hogy a történelemben legyenek emberi magvetők. Ez kötelezi a papokat: nekünk elsősorban Isten magját kell vetni. *A szentéletű pap eljuthat odáig, hogy többnyire Isten szavait ismételteti, elbűvölve azoktól.* A kezdő teológus a saját felismert igazságaiban sütkérezik, vélt ellenfeleivel hadakozik, a legújabb teológiát terjeszti. Ez egy lépcsőfok, amin talán mindenkinek át kell menni. Ezen a szinten az igehirdető rátalál önmagára, az aktuális világra, saját aktuális szerepére. Aztán túljut az igehirdető önmagán és az aktuális világon, s az örökkévalóságnak kezd élni. Már nem lesz annyira karakteres szónok, sok retorikai fordulattal, intelligens magyarázattal, szemléletes történetekkel; sőt, majdnem unalmas lesz: mindig egyet hajt, Isten igéjét, Isten magját. Ez követelményeket ró a *hallgatóra is*: neki is ugyanezt az utat kell bejárni. Az élete első felében élő ember szívesen keresi a jó szónokot, a színes retorikát, a tudományos teológiát, és a számára szimpatikus papot. Aki ezen túl van, annak mindegy, milyen pap hirdeti az ígét, nem esik kétségbe a pap hibáin. A magra kíváncsi, nem az emberi magvető gyarlóságaira. Talán egy papnak nincs is más dolga, mint ismételtetni a tiszta tanítást, szó szerint ismételtetni az evangéliumot, Jézus szavait. Talán annyi a dolgunk, hogy személyiségünk kincseivel és bűneivel ne takarjuk el a mag eredeti erejét, ragyogását. Talán transzparensnek lenni Isten felé – ennyi az éltszentség. Ez a halál, az én halálom, hogy fel is támadjak. Persze mindez nagyon egyszerűen és szépen hangzik, de naivitás azt hinni, hogy itt nincs kemény munka. A pap nem akarhat csak kimunkálatlan „eszköz” lenni a magvetésben: a pap nem tárgy, nem ceruza, nem szócső Isten kezében, hanem személyes munkatársa. A pap éppen *a személyességén keresztül* lesz Istennek (aki szintén személyes) jó tolmácsa. Ezt azért fontos rögzíteni: jó pappá válni, a mag jó hirdetőjévé válni nem egyszerűen annyi, hogy félreállunk (Simone Weil mondja, hogy az énünknek félre kellene állni, hogy isteni eljöhessen), hanem éppen rajtunk keresztül akarja Isten a magvetést. *A papi munka nem egyszerűen annyi, hogy félreállunk, nagy mellénnyel odaadjuk egész önmagunkat Istennek – de közben műveletlen, éretlen, tisztátalan önmagunkat adjuk oda.* Mintha Isten kezébe hegyetlen ceruzaként adnánk magunkat. Papként az a dolgunk, hogy a személyünket műveljük, az isteniben gazdagodjunk, a bűntől pedig igyekezzünk megtisztulni.

A Magvető magot vet, Isten élő magot bíz magvetőire. Krisztus példabeszédei élő magok, élő történetek. A jó mag tartós. Az egyiptomi piramisokban talált vetőmagok évezredek múlva is képesek voltak termést hozni. A modern fajtavédő programok is ebben a reményben fagyasztnak le magvakat a jövő korok számára. Krisztus tanítása ennél is tartósabb: nem holt betűk, régmúlt bölcsességei, poros mondások, hanem élet van bennük – minden korszak számára. A magvakat minden korszakban ki kell bontani. Ennek alkalmi pl. a vasárnapok és az ünnepek. Krisztus ünnepei sem holt emlékünnepek, hanem élő találkozások, a karácsony, a húsvét, a vasárnap nem emlékünnap, hanem magvetés itt és most. Ezért marad le az élet gazdagságáról az, aki csak karácsonykor és húsvétkor jön templomba, aki azt hiszi, elég emlékezni egyszer-egyszer Jézus életére. A vasárnap és az ünnepek élő magvetések. Isten ugyanis csak magot ad, nem kész megoldást. Egy jó hasonlat szerint valaki álmában olyan bolt elé került, ahol minden rosszra megoldást árultak. Kért is gyorsan megoldást a háborúkra, éhezésre, járványokra, szegénységre. Mire a kiszolgáló angyal megszólalt: „Uram, itt valami félreértés van. Mi csak magokat árulunk.” *Isten jó magot ad, nem kész megoldást.* Az embert felnőtt társnak tekinti a családi, a társadalmi, a gazdasági, az ökológiai, a háborús gondok megoldásában. Ez persze kitüntetően jól esik az embernek, megtiszteltetés, hogy felnőttként bánik velünk, felhív a történelem színpadára, bevon minket a saját drámánk játékába. Isten nem oldja meg teljesen az életünket: tanított, meghalt a kereszten és feltámadt. A lényegét már megoldotta, ezt most alkalmaznunk kellene, a saját életünk talajába átültetni. Isten Országáa már Krisztussal érkezett, rajtunk keresztül akar kiszélesedni, terebélyesedni. Ezt az új szellemi klímát, szeretetteljes légkört, új intelligenciát nekünk kell a családjunkba, a munka, a pénz, a politika világába elvinni. Isten nem hagy ki bennünket, a szabadságunkat az üdvtörténet eseményeiből. Nem ró ránk egy fatális sorsot, kikerülhetetlen

predestinációt, végzetet, nem veszi el a szabadságot. Mindez megtisztelő – de teher is. Ha van szabadságunk, van valódi alakító hatalmunk a saját életvezetésünkre, a családi életünkre, a szociális valóságra vonatkozóan. Ha van alakító hatalmunk, van felelősségünk, s van számonkérés is. *Isten valahogy pont annyit ad, amennyi elég: nem ad mindent (kész megoldásokat), de nem is hagy magunkra végességünkben és bűnösségünkben.* Nem nézi semleges az emberi történelmet: magot ad, s ha csak ennyit ad, akkor ennyinek elégnek kell lenni. Pont az sértene, ha mindent adna, vagy ha semmit. Ha ennyit, akkor ez a legtökéletesebb megoldás.

A magvető bizalommal, bőkezűen szórja a magot. A korabeli földművelés a természetet utánozta: előbb elszórták nagyvonalúan a magot, s utána szántották be a földbe. Krisztus ilyen bőkezű magvetőhöz hasonlítja Istent, aki nemcsak féltékenyen a jó földbe, hanem széles mozdulatokkal veti a magot. Aki magot vet, *reménykedik*, a vetést a remény hordozza. Istenben óriási remény dolgozik, hogy érdemes a magot vetni, olyan helyekre is szórja a magot, ahová szerintünk nem lenne érdemes, reménytelen. Váratlan élethelyzetekben is, reménytelennek tartott emberek felé is szórja a magot, még a templomon kívül is. Senki sem hivatkozhat arra, hogy Isten elrejtette előtte az élet tudását, a világosságot! Nem csak a jó földbe, a templomba, a keresztény családokba szórja a magot, hanem mindenfelé. Senki ne hivatkozzon arra, hogy „őt nem úgy nevelték”, „ő sohasem találkozott szeretettel, igazsággal, jósággal”. Senki nem hivatkozhat arra, hogy nem találkozott a világossággal, hogy Isten elrejtőzött előle. Könnyű a múltra hivatkozni, a múlt sebeit nyalogatni, a múlt tragédiájára háritani életem összes gyümölcstelenségét. Könnyű áldozatnak lenni. *A magvető példabeszéde nem engedi a sebekre, a múltra, a papokban való csalódásra való hivatkozást, az állandó háritást.* Isten bőkezűen minden helyzet és ember felé szórja a magot élethossziglan. Nem Őbenne van a hiba, ha valaki egy életen át nem találkozik a maggal, a hittel, az igaz erkölccsel, magával Istennel. Isten reménytelen próbálkozik: sokféle talajba vet. *A sokféle talaj jelentheti a sokféle embert, a sokféle lelkiállapotunkat, az életszakaszainkat, sőt, a történelem korszakait is.* Mimagunk sem egyféle talaj vagyunk, hanem vannak életszakaszaink, lelki állapotunk, amik különböző talajoknak felelhetnek meg. Egyszer jobban megy a befogadás, máskor kevésbé. A sokféle vető Isten képe felszabadít a keserűség, gyümölcstelenség jelenlegi aggálya alól. Ha ma nem megy annyira, holnap hátha jobb leszek. Merhet az ember szürkébb lenni, nem állunk egy teljesítménykényszer alatt. Persze ez nem felmentés akar lenni a lustaságra, nem szabad Isten türelmével visszaélni, s halogatni a megtérést, hiszen ki tudja, lesz-e holnapom. Nem bátorítás ez a könnyelműségre. De észre kell venni azt a felszabadult nyugalmat, amit nem présel Isten terméskényszere, mert Isten (és így én is) mer várni, érni, remélni.

Isten bőkezűen szórja a magot mindenféle talajra: sokszor meglepett, hogy mindenkinek vannak jó gondolatai. Isten nem személyválogató. Így aki igazi keresztény, az is ezzel a megelőző bizalommal közeledik embertársához, nem pedig előítélettel. Isten bizalma a jövőből ered, nem a múlt bűneire alapoz – nekünk is ezzel a megelőlegezett bizalommal kellene fordulnunk a másik ember felé. Érdemes ma szeretni, hátha holnap jobb lesz – azaz nem a múlt bűnei alapján elítélni, előítélettel beskatulyázni. A legegyszerűbb fejkendős néninek és kétkezi fizikai munkásnak is vannak ragyogó gondolatai. Heidegger is jobban szeretett beszélgetni a fekete-erdei paraszttal, mert szerinte többet tudtak a Létről, mint a berlini akadémikusok. Minden emberben vannak ragyogó magok, ragyogó gondolatok, amire egy életet fel lehet fűzni. A taizei Roger testvér is vallja: kell, hogy legyen mindenkinek kedvenc mondata, példabeszéde, bekezdése a Bibliából, amire építheti az életét. Talán ezt a bekezdést jobban fogja érteni, mint a pap, a teológus. Mert bármilyen meglepő, egyetlen bibliai mondatban, történetben valahogy bele tud sűrűsödni az egész Biblia. A részben valahogy az egész tud ragyog, mint ahogy a széttört tükör minden egyes darabja képes az egész Napot tükrözni. Valóban *elég egy mag a Bibliából, s abból egy életen át lehet élni, dolgozni, szolgálni, nevelni, s meghalni.* Az evangéliumokat olvasni, ismerni, tanulmányozni kell, sok magot kézbe kell venni. Aztán az élet úgy hozza, hogy a sok magból, bibliai történetekből, Jézus mondataiból mondatból egy elkezd ragyogni. Elkezd elbűvölni, belekeverem az életem talajába, s elkezd termést hozni. Isten kegyelme folytán az élettörténetünkben elkezd egy-egy mag különös erővel ragyogni, vezérfonallá válni, s az elég. Persze ehhez először is ismerni kell, kézbe

kell venni a magokat. Mi ragyogjon fel, ha nincs ott semmi? Milyen mag bontakozzon ki, ha gyerekkorban, felnőttkorban semmilyen magot nem ültettünk oda? A Szentírás magvai pótolhatatlanak, igazi ajándék, hogy minden ember könnyen hozzá tud jutni.

Valami határtalan bizalom, erő, optimizmus árad a vetésből. A „hátha” bizalma vezeti a magot szóró kezét. Olyan könnyen felmérjük, hová érdemes szórni a magot, kivel érdemes jónak lenni, tartani a kapcsolatot. *A „hátha” bizalma felszabadítana olyan emberek felé is, akik terhek nekünk, a társadalomnak, de önmaguknak is.* A keresztényt a vetés optimizmusa határozza meg: nem mondunk le egyetlen emberről sem, nem mondunk le soha magunkról sem. Ezért merünk a legnagyobb homályban is nem öngyilkosok lenni, bízni a szenvedélybeteg, alkoholista emberben is, értékesnek tartjuk a fogyatékkal születő gyermeket és a „haszontalan” beteget is. Merjük szórni a magot szélesen, hátha megfog, s majd egyszer termést hoz. Sokszor már maga ez a hozzáállás megváltoztatja a másikat: „Ön, velem, szóba áll, megtisztel?” Valljuk be: saját magunk felé is a bizalomteljes közeledést várnánk el a másiktól, ez esik jól nekünk – így nekünk is ezt kellene adnunk. A „hátha” isteni bizalmával oda is szabad szórni a magot, ahol nem is számítunk termésre. A mi dolgunk nem a számítás, az emberek kizárása, az érdemek felmérése, a mi dolgunk a nagyvonalúság – ahogy a Magvető is teszi. Aztán sokszor elképedünk, amikor olyan helyen is lesz termés, ahová a magunk szűkkeblősége szerint nem vetettünk volna. Aki sokszor látott már kincset rongyos emberi külsőben, az tudja, hogy *a szemmérték milyen sokszor csal.* Tolsztoj többször is leírja: a mi dolgunk a vetés, „csak vess, vess”, ne zavarjon, ha nem látjuk az aratást. Sőt, Tolsztoj szerint onnan lehet tudni, hogy valaki igazán isteni motiváltságból veti a magot, hogy ott is vet, ahol egyáltalán nem számíthat ő maga aratásra. A „más arat” éppen szűrője lesz az önzetlenségnek.

A magot Isten elveti, sokféle sorsa lesz. Az embernek olyan érzése van, *mintha Isten figyelne minden egyes mag sorsát*, érdekli, melyikkel mi történik. Érdekli, mert szereti: már előbb szeret, azért ad magot. Akit szeretnek, már máshogy teljesít. Ha a szerelmem néz, egész máshogy focirozom, ha az apám néz, máshogy dolgozom, ha a gyerekem néz, máshogy szenvedek. Érezniük kellene, hogy benne állunk Istenünk biztató tekintetében. *Akire szeretettel néznek, jobban dolgozik, él, teljesít, tűr, máshogy hal meg.* Ismét látjuk, Isten szeretni tanít: nem azért szeret, mert jól teljesítünk, hanem előbb szeret, hogy jobbak legyünk. Eleve bizalma van bennünk, ez megtisztel, felel, erőt ad, motivál, s ezt kellene tovább is adnunk: jó lenne előre szeretni.

Kijelenthetjük, *Isten örül a mag jó sorsának*, angyalaival örül a termésnek. Ahogy örült a teremtés első napján mindannak, ami jó, úgy a történelem folyamán is örömet leli a folytonos teremtésben mindannak, ami jó termést hoz. S azt is kijelenthetjük (bármennyire antropomorf), személyesen fáj neki a kudarc, a mag halála. Ahogy szomorú volt Noé idejében a teremtés elfajulása miatt, úgy ma is szomorú, amikor a jó mag elhal. *A bűn nem csak evilági történés.* A keresztények a bűnt mindig Isten személyes sértésének tekintik, a bűnnel magát Istent bántom meg. Bűnelkövetéskor nem törvényt szegek, hanem a teremtő Atyát, a jobb életünkért meghaló Fiút, az ajándékait bőven ontó Lelket bántom meg. Egyes pszichológusok, ateista filozófusok a bűnt csak „hibának” nevezik, amivel csak magamnak és csak a társadalomnak ártok. A hiba náluk csak horizontális, nincs vertikális iránya (tudományos metódusok ennyit enged meg). A keresztények tudnak arról, hogy az én bűneim miatt feszítették Krisztust keresztre, az én bűneim fájtak és fájnak neki, az én bűneimmel arcul ütöm ma is Krisztust. A bűnt mindig az ember alapirányáiban értelmezzük: a bűn árt önmagunknak, a másoknak, és fájdalmat okoz Istennek is.

A talajok

A magvető egyfajta magot vet, mégis a sorsuk különböző. *A talajok a szabad befogadást jelentik.* A kiskorú emberek megszokták, az önállótlan emberek jobban szeretik, ha mások döntenek helyettük. Ha nem kell vállalkozni, szabadon gondolkodni, felelősséget vállalni. Isten pont azzal tisztel, hogy nem kész növényeket árul, kész megoldásokat, hanem csak magokat: *nem egy nélkülünk eldöntött, kész sorsot ró ránk, hanem magot, mi is felelősek vagyunk a sikerért, hogyan keverjük el az isteni magot életünk földjével.* Valódi lehetőségünk van életünket elveszteni, de bő termést is hozni. Nem tukmálja ránk a bő termést. Isten nem óvó bácsi, pont azáltal tisztel, hogy nem kerüli meg a szabadságunkat. Hasonló kép lehetne a vitorlás képe: Isten a szél, segít célba jutni, de legalább a vitorlát nekünk kell kifeszíteni. Hasonló a gödör fenekén is a helyzet: Isten ledobja a mentő kötelet, de megragadni nekünk kell. Emberi képek ezek, de tükrözik: megmagyarázhatatlan és szétbogozhatatlan módon az isteni gondviselés és az emberi szabadság szünergiában együtt működik. Nagyon szabadok vagyunk! Itt derül ki igazán, hogy az ember szabadságának legelszántabb védelmezői nem a liberálisok, hanem az egyház. Ha nincs szabadságunk, nincs értelme a morálnak, az egész krisztusi kereszthalálnak, a tanításának, a példabeszédeknek – a sorsunkon úgysem tudnánk változtatni semmit. A kereszténység védi a szabadságot. Kereszténnyé sem születés által leszünk, nem genetikailag, hanem a mag befogadása által. Az ember szabadságát leginkább az egyház védi, mert azt is tudja, mire való a szabadság: a mag befogadására és a termés meghozására. Valamit megvédeni az tud, aki tudja annak az értékét, célját, erejét és gyengeségeit. Nem csoda, ha az értékválságban szenvedő világ a szabadságot, a fejlődést, a termést sem tudja jól értelmezni – a zsákutcák pedig túl sok könnybe kerülnek, sok időt lopnak el, s olykor szinte késő.

A magok egyformák: *a föld befogadásától függ a termés.* Kiderül, hogy a magok sorsa veszélyeztetett. A termés nem automatikus, hanem veszélyeztetett. Külső és belső veszélyek fenyegetik. Így az okos előre okos: a jó belső és külső körülményeket biztosítani kell a bő terméshez, mert valahogy a jó, a nemes mindig törékeny. Törékeny a cserépedény, amiben a kincset őrizzük, nehéz a tüzet átvinni a túlsó partra.

Az út szélén...

Vannak magok, amik az útra, az út szélére esnek. Az út szélén azok a növények képesek megélni, amik bírják a taposást: az útszéli növények, vadnövények. Nem lesz jó termésük. Itt nem szabad esélyegyenlőségre hivatkozni. A jónak és a rossznak nem szabad esélyegyenlőséget adni. A vad erősebb, mint a nemes, de gyümölcstelen. *Nem életszerű, hogy próbálgassuk az esélyegyenlőséget az értékek és a rossz világában:* nem életszerű, ha a liberális sokszínűségre hivatkozva mindenféle rossz magatartásnak is ugyanolyan esélyt, elfogadást akarnánk biztosítani (szexuális szabadosság, drogok liberalizálása). Ez absztrakt, mesterkéltné, és végső soron bűnös. Nem a liberalizmus a fő érték, hanem az érték az érték. Nem szabad a jót és a rosszat is egyforma közömbösséggel szemlélő, tűrő, sőt, elősegítő liberalizmust, az életszerűtlen toleranciát a legjobbnak tartani. Hol vannak a szexuális forradalom boldog utódai? Hol vannak az értéksemleges boldog családok? Hol vannak a mindent toleráló államok boldogságai? Nem lehet a jóval egyformán tolerálni az erőszakost és a kizsákmányolót. Krisztus példabeszéde felhívja a figyelmet: *törékeny mának, az életnek, a termésnek oltalom kell.* A jó védelmet követel, különben nem marad életben, nem marad írmagja. Maga az élet ilyen, s az életével játszik, aki a kozmosz eme törvényét felül akarja bírálni, nem akarja figyelembe venni. Sem az ember, sem a demokrácia nem értéksemleges, hanem inkább irányulunk a jóra, s inkább kell minden erőnkkel a jónak esélyt adni. Aki kiáll az igazság, az erkölcs mellett, annak persze számítani kell az útszéli bekiabálásra, útszéli hangnemre, ahogy a történelem folyamán ezt az egyház, a becsületes tudósok, a papok mindig is tudták, mégis vállalják.

Az út ezt a közömbösséget szemlélteti: mindenki járhat rajta, jó és rossz is. Az úton heverő mag olyan árva, kiszolgáltatott, ország-világ áthalad rajta. A mag a felszínen marad, mindenki látja, minden túl kiterített, nyilvános. Az ilyen ember lelke *átjáróház*. Mindenki beleszól, mindenkire hallgat, mindent kipróbál. Az élet nem ezt igazolja: nincs mindenkinek igaza, nincs egyformán igaza a megerősakolónak és a megerősakoltnak, a kizsákmányoltnak és a kizsákmányolónak. Nem kell mindent kipróbálni, mert van, ami megéget, van, amit maradandó sérülés nélkül nem lehet pusztán kipróbálni. Nem lehet csak kipróbálni a drogot, a szexualitást, a sátánizmust. Az útra esett magok nem horgonyoznak le egy eszme mellett, egy házastárs mellett, egy erkölcs mellett. Liberálisok, szabadelvűek, kísérletezgetők, végső soron éretlenek. A szívük olyan, mint egy átjáróház. *Pedig az ember szíve olyan, hogy szeret lehorgonyozni, szeretet maradandó szerelemmel szeretni, az egyetlen igazságban kitartani, önmagához és Istenhez hűségesnek lenni.* Az ember szereti szíve intimitását elrejteni, nem kitérni ország-világ elé, hiszen van olyan intimitás, ami nem tartozik senkire. De azt védeni kell, nem kitéríteni az útra. Az utcalány az, akin mindenki átmehet. Akinek a lelke, *gondolkodásmódja, szíve (és majd a teste is) prostituálódik*, mások használhatják, s ő is odadobja élete intimitását másoknak – az ne csodálkozzon, ha jönnek az ég kósza madarai, kilopják életéből a jó magot, s nem lesz termése. Az ég kósza madarai azért tudják a szívből kicsipegetni a magot, mert már előbb én magam kiszolgáltattam magam a kósza káosz, a parttalan gondolatoknak, filozófiáknak, mágiáknak, ezotériának. Nem kell ahhoz feltétlenül gonosz gondolatokat cirkulálni a fejemben, hogy keringő madarakként felfalják a jó magot bennem, elég pusztán a sok és sokféle gondolat, az irtózatossá sok vélemény, érzélem, információ. A gondolatok ilyen káoszában, a külső-belső világ prostituálódásának veszélyében a jó mának védelem kell. Az út széles, a teteje kemény, letaposott, túl nyilvános. Aki így élt, az élete vége felé veszi észre: letapostak, kihasználta, nem a magam életét éltem, engedtem önmagam eltaposni. Talán anyagilag megérte alkalmazkodni, a gerincemet meghajlítani, elveimet átengedni, de ennek az élet vége felé óriási ára van: lelkiismeret-furdalás, az elvesztegetett élet miatti szomorúság. Talán ez a pokol.

Kövek között...

Vannak magok, amik köves talajra hullnak. A köves talajban gyorsan elindul az életük, de nem tudnak mély gyökeret eresztetni, s elpusztulnak. *A legveszélyeztetettebb emberek a gyökértelen emberek:* a vendégmunkások, a nagycsaládtól elszakadt egyének, a semmilyen egyházi közösséghez nem tartozók, a kultúrában szegények, a barátokban gyökértelen emberek, s újabban a kozmopoliták. Ferenc pápa arról beszél: tudatosan folyik a világban a gyökértelenítés, az

eltörténelmietlenítés, hogy a gyökereitől megfosztott ember közepébe egy új mentalitást ültessenek. A gyökértelen ember szíve közepébe a kozmopolitizmust akarják ültetni, akinek nem fontos sem a család, sem a haza, se a kereszténység. Pedig a statisztika jól mutatja a gyökerek protektív szerepét, s azt is, hogy a gyökérteleneknél magas a deviáns viselkedés, az alkoholizmus, a szexuális rendezetlenség, az identitászavar, az öngyilkossági ráta. Az okos előre okos: nem feledi el a gyökereit, tudja, honnan jött. Igenis fontos olykor visszatérni a szülőhelyre, megtartani gyerekkori ismerősöket, barátokat. *Fontos a szülőföld kultúrája, zenéje, ízei, népi és vallási szokásai.* A mai világban, ahol gyorsan eljuthatunk idegen földekre, ahol könnyen a szobánkba jön az idegen kultúra, ahol túl gyors, színes és relatív minden – kiemelten fontos a saját gyökér életben tartása. Absztrakció a kozmopolita ember. Az okos előre legyen okos: tudni kell, hogy a kiszolgáltatott növényt mindenféle szél könnyen megingatja, sokféle vélemény befolyásolja, a világ bűnös árja könnyen elviszi. Varázsereje van a gyerekkori fáknek, épületeknek, helyeknek, népszokásoknak, templomnak. *A szülőföld nem csak egyszer szült meg, folyamatosan szül, folyamatosan tartja gyökereinket, naiv, aki ezzel nem él.*

Az emberi gyökereken túl az elsődleges az isteni gyökér: még ha minden emberi gyökér szakad is, töredékes, esetleges is, az örök gyökér akkor is megtart. Minden Liturgia, ima, szentség az örök gyökerekhez kapcsol. Ennek jelei a *szereztesek* is, akik minden emberi köteleket másodlagosnak tartanak, s elsősorban az örök gyökérből akarnak élni. Így lesznek vigasztaló jelei mindenki felé, akinél bárhogy sérülnek is az emberi gyökerek: lehet *a töredékben is az isteni örök gyökérből élni.* Az ember ekkor tudatosan keresi, hogyan tudna az isteni gyökérhez kapcsolódni: a vasárnap, az ima, a zárandoklat így válik majd gyökéresztéssé. Ekkor már nem szokásból élünk ezekkel, ezek nem egy kultúra, népszokás, családi hagyomány dolgai lesznek, hanem rájön az ember: az életéről van szó, ő veszít, az élete forog veszélyben, ha az isteni gyökerekhez nem csatlakozik szervesen, folyamatosan. Ilyenkor az ember rájön: vallásosnak lenni nem fakultatív dolog, amit ha akarok művelek, ha nem, akkor komolyabb veszteség nélkül el is fordulhatok tőle. Mintha könnyedén lehetne vallás nélkül is rendes embernek maradni egy életen át. Ekkor rájön az ember, hogy a vallás az élet, gyökéresztés. Persze *ez a gyökéresztés éppúgy nem látványos*, mint a növény gyökéresztése: nem látszik, nem látványos, de annál fontosabb. A vasárnapi mise, a napi ima, a zárandoklat, az Istennel töltött csendes órák nem látványosak, mint a munka világa, a terméshozás, a lázas igyekezet, a termelés – de kellenek. A vasárnapi mise, a pihenés, a családdal töltött idő, a csönd, vagy a magány órái nem látványosak, mint ahogy a gyökér sem látszik, de nélkülük nem lehet egy életen át jó embernek, kitartónak, becsületesnek, szeretetteljesnek, vidámnak, töménynek maradni. Sajnos negatív vallomást mindenki hall a rokonai, ismerősi köréből: megbánja, aki csak lázasan dolgozott, pénz, ügyek után futott, s közben ráment az egészsége, a családja, a házassága, a hite, a gerince, a becsülete. *Az igazán jó terméshez a nem látványos gyökéresztés éppoly fontos, mint az aktív munka.*

A köves talajra hullott magok jól elindulnak, de nem hoznak termést. Az életben fontos a jó indulás, de kevés. Nem elég jól elindítani egy szakmai pályafutást, jól megtalálni a megfelelő házastársat, megszülni a gyerekeket, vagy megkeresztelkedni. *A jó indulás csak mag, azt folyamatosan táplálni kell.* A nagy döntéseink ilyen „élőlények”: aki felfogja, hogy a hite, házassága, hivatása, családja, barátai, kulturáltsága melletti döntései „élőlények”, az már sokat tett. Az ember nem gép, mintha egyszer bekapcsolna egy részt az életében, s az halálig zakatolna. Az életben számtalanszor találkozunk olyan házasságokkal, akiket szerintünk is az Isten egymásnak teremtett, s aztán elválnak. Látunk ragyogó ívű szakmai pályafutásokat, amik aztán alkoholizmusban végződnek. Látunk jól induló becsületes embereket, akik a világban cinikussá, becstelenné válnak. Látunk jó hitű fiúkat és lányokat, akik messze kerülnek az egyháztól. Az életben épp elégszer látjuk, hogy a jó indulás fontos, de nem minden. A jó indulást ki kell imádkozni (a jó házastársat, hivatást, családot, barátokat), de aztán a folyamatosság is kell. Mint „élőlényeket”, a nagy döntéseinket *folyamatosan öntözgetni* kell: táplálni a házasságot, gazdagítani a hivatást, fejlődni szakmailag, óvni testi-lelki egészségünket, tartani a barátságokat, magas szinten művelődni.

A köves talajra hullott mag nem tud elég nedvességet felszívni, nem tudja a napfényt jól hasznosítani. A kőre hiába süt a Nap, nem tud nedvességet felszívni. Élettelenül fogadja a magot. A szentségeket, imákat nem szabad lenézni. Az ima, a szentségek ilyen táplálékok: *folyamatosan* járulni kell hozzájuk, nem véletlenül hagyta magát Krisztus táplálékként hátra az Eukarisztiában és élő szóként hátra az apostolokban. A Liturgia két nagy része ezzel táplál: a *szóval és a kenyérral*, a két nagy körmenetben az evangéliumos könyvet, majd a kenyeret tartjuk magasra. Két soha el nem haló, élő táplálék. Nem lehet könnyedén venni, nem lehet bűnben megátalkodotként közeledni hozzájuk. Kamaszos, aki azt hiszi, az életben minden rajta múlik, egyedül mindent meg tud oldani, nincs szüksége külső táplálásra sem emberektől, sem Istentől. Az élet megtanítja: elég sok minden nem rajtunk múlik, de embernek kell maradni. Könnyelmű, az életet alig ismerő, naiv, aki azt hiszi, neki nem kell segítség. Ádám bűne ez a gög, az isteni felülbírálása, az önfejlőség. Ez az Ádám bennünk él, de ettől váltott meg Krisztus, s akarja táplálni megváltott énünket.

Azt is mondhatjuk: a kis gyökeret eresztő mag *csak az érzelmekig jut el*. A szív mélysége érintetlen marad. Csak az ember felső rétegében, az érzelmekben, a látszatban, a szokásokban ver gyökeret. Nem igazi gyökér ez. Ilyen az, amikor valaki hamar megtér, látványosan vidám, egészen új életet kezd. Többnyire a neofitákra jellemző küzdelem ez. A megtérés lelkesedése után az embernek aztán el is kell ebben mélyülni. Sok szektás megtérésnél látunk hasonló jelenségeket: egész napos vidámság, vidám vasárnap, a gyász lenézése, az anyagi világ megvetése, a politika lenézése, a rózsaszín szemüveg. Az ilyen megtérés rendkívüli lelkesedést hoz, fellélegzést, levegőt, új életet – de amilyen magas ívű a felszállás, olyan fájdalmas lesz a zuhanás, a kiábrándulás. Az élet megmutatja, hogy nem elég a felszínes kereszténység. Felszínességből nem lehet kitartani a világ becstelenségében, hinni az Isten jóságában a torokszorító szenvedéseket látva, kitartani egy házasságban, becsületesnek maradni pusztán érzelmi hit alapján, széles mosollyal. A mag nem tud megmaradni a felszínen, de idő kell, mire a szívig eljut. Isten nem a hirtelen megtérés híve, mint ahogy nincs hirtelen gyökéresztés sem. Szent Pál pálfordulása sem hirtelen köpönyegforgatás: elég sok keresztény vértanút láthatott boldogan és gerincesen meghalni a Feltámadottért, elég sok esemény gondolkodtathatta el, mire eljutott a hitig. A jobb lator megtérése sem derült égből villámcsapás lehetett, hanem talán egy hosszú előéletű lelkiismeret-furdalás, gyötrelmes istenkeresés állhatott előtte, még ha a Biblia öt perces megtérésnek is írja le. Isten a mag képét használja, a növekedés, a fejlődés, az erősödés – és az elhalás, elszáradás képét. A hit, a hűség, a szerelem, a barátság, a műveltség ilyenek. A szívig eljutott gyökér aztán olyan, amit nem lehet könnyedén kitépni, ami ínséges időkben is talál táplálékot, amit nem tud tönkre tenni a megingató széljárás sem. *Az isteni gyökereket nem emberek adják, el sem vehetik.*

A mai kereszténységben alapvetően túl sok az érzelem. Mintha a szeretet elsősorban érzelem lenne, s nem egy alapvető hozzáállás. A szertartásokban elvárás a szép ének, a szép látvány, a szívhez szóló prédikáció – amik bár fontosak, de nem az elsők. Ha nem szép a papi ruha, ha az ének nyöszörgés volt, s a prédikáció nem volt szívhez szóló, akkor nem is volt jó a mise? Ha nem érem közel magamhoz Istent, nincs is itt? Ha nem érzem „úgy”, akkor nem is kell mennem áldozni? Ki kell jelentenünk: a kereszténység nem élményvallás, hanem hit. Olyan megdöbbenő, hogy Krisztus a gyógyulásra váróktól nem azt kérdezi: szeretsz-e engem, érzel-e, hanem hogy hiszel-e. Krisztus hitet kért, nem érzelmeket. Imádkozzunk, vegyünk részt a Liturgián, áldozzunk szívünk közepéből – ha ehhez kapunk érzelmeket, akkor az ajándék, de ha nem, attól még éppúgy jó. A keresztábrázolásaink is tele vannak érzelmekkel: a szegény Jézust ábrázoljuk lehajtott fejjel, csukott szemmel, és mi fájdalommal, részvétellel szemléljük a keresztet. Az első keresztények főpapi ruhában ábrázolták a keresztre megfeszített Krisztust, nyitott szemmel, kitárt, ölelő karral, egyenes lábbal. Nem a kereszt érzelmeit nézték, hanem a látvány, a felszín alatt történő lényegét. A valláson túl persze sok érzelmmel a romantika óta megfertőződött a házastársi szerelem is. Mintha annak örökké fiatalosan túlfűtöttek, romantikusnak, szenvedélyesnek kellene lennie, s ha nem olyan, el lehet válni, másikat kellene keresni. *Az érzelmektől dobált ember ezért nem tud gyümölcsöt hozni a munkájában, családjában, hitében.*

Persze van, aki nem is akar többet, mint érzelmi-élményvallásosságot. Még vasárnap is elmegy misére, szépet akar hallani, látni, jól esik a lelkét csiklandozni egy kis orgonamuzsikával,

fecsegni emberekkel a templom előtt. Jól esik utazni a nagy zarándokhelyekre, világot látni, sok érzelemben megmártani önmagát. A családi ünnepek, esküvők, temetések legyenek egyházasak, pompásak, érzelemdúsak. De a mélyebb rétegekbe Isten ne szóljon bele! Hogy hogyan adózik, milyen a szexuális élete, az idegessége, a konfliktuskezelése, a pénzkezelése, a munkája, a politizálása, abba Isten ne szóljon bele. Istené csak a vasárnap, az ünnepség, de az élet teljessége nem. Egy *csöndes deizmus* uralkodik az ilyen ember életében. Miért nem engedi elég mélyen be Istent? Félt, hogy lemarad? Azt hiszi, Isten elvesz tőle valamit, ha teljes életét odaadja? Féltékeny Istenre, nem ismeri az öt kenyér és a két hal történetét: oda kell adni ami van, s megáldva, megszorítva kapjuk vissza? A misén felmutatott kenyérben és borban az egész életünket oda kell adni, s megszentelve kapjuk vissza. „Ahol Istent letaszítják a trónjáról, a trónja rendszerint nem marad üresen” – az ember oda ültet valakit, önmagát, vagy élvezetet, pénzt. Újra és újra felül kell vizsgálni, hogy ki ül a legfőbb trónon. A fejben elkövetett hazugság élethazugsággá válik, a csöndes deizmus lassan lelepleződik. A felszínesség lelepleződik az élet mélysége előtt.

Tövisek között...

Vannak magok, amiket szúrós bogáncsok fojtanak meg. A *tövisek jöhetnek belülről is*. Az ember a jóra irányul, a lelkiismerete előre lendül a jó felé. De a bűn belső lehúzó ereje nem engedi tenni. Szent Pál is beszél egy belső szétszakítottságról, bűnre való hajlamról. Ilyenek belső tövis pl. a bűnös gondolatok: ki, mint gondolkodik, úgy is él. Aki sokat forgat magában rossz gondolatokat, előbb-utóbb meg is találja az alkalmat, hogy megtegye. A bűnnel először fejben paktálunk le. Ilyen belső tövis továbbá a szenvedélyeknek való kiszolgáltatottság: fegyelmezett életvitel nélkül egyszerűen nincs erkölcsös élet, először a gyepelő fejben lazul meg, majd külső életvitelben. Ilyen belső tövis az áldozatszerepben való tündöklés, a múlt sebeinek nyalogatása, mások hibáztatása, az önsajnálát. Tudni kell a sebekkel is haladni, tudni a múltat feledni a jobb jövőért, tudni kell akarni. Az életet előbb mindig fejben hibázzuk el, s utána tettben is. Persze fordítva is igaz: aki fejben erős, jó gondolatokat ápol, sokat imádkozik, mindenben igyekszik a jót is meglátni, nos arra szakadhatnak a rosszabbnál rosszabb külső körülmények, a hite erősödni fog, szeretni fog, emberséges marad.

A tövisek eredhetnek a *külső környezetből* is. Nem vagyunk istenek, mindentől függetlenek, ezért a mag növekedésének optimális környezetet kell biztosítani. Ilyen környezetünk a házastársunk, a család, a barátaink, a munkatársaink. „Aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók” – hangsúlyozza a körülmény fontosságát a régi mondás. Aki hitetlenekkel veszi körül magát, ne csodálkozzon, ha elhal a hite. Aki csak elváltakkal veszi körül magát, ne csodálkozzon, ha elhal a hűség iránti ereje. Aki szenvedélybetegekkel veszi körül magát, ne csodálkozzon, ha elhal a testi-lelki egészsége. Az okos előre okos: óvatosságból is fontos olyanokkal körülvenni magunkat, akik jó környezetet jelentenek a mag növekedéséhez. A legelső környezetünk: a másik ember. Persze fel kell tennünk a kérdést: mi magunk milyen környezete vagyunk a másinak? Mi mit erősítünk ill. gyöngítünk a másiban? Kiemelten fontos ezért jól házasodni, aktívan részt venni egyházi közösségi életben, és életmentők tudnak lenni a jó barátok. Kiderül a pap hivatása is: élően, beszélgetően, szentéletűen jó környezetnek kell lennie hívei növekedéséhez. Sőt, akinek őszinte „ellenfele” van, olykor még az is segíthet. Isten annyira egymásnak teremtett minket, hogy vakmerőség, életellenes egyedül nekivágni az élet bonyodalmas kalandjának.

A tövisek lehetnek az *élet gondjai* is. Az élet gondjait tudni kell félretenni, mert az első fő gondunk a lelkünk üdvössége. Mit ér, ha az egész világot megnyerjük, de a lelkünk kárát vallja? Az ember első feladata önmaga, önmagunknak feladott feladat vagyunk. Megvan az ideje, amikor a *létfeladat gondjával kell foglalkozni, s a világ gondjait félre kell tenni*. Egy karthauzi kolostorban a turista a ruháit kirakandó a bútorokat kereste. Megkérdezte: „Uraim, önök hol tartják a bútorokat?” Mire visszakérdeztek: „És az ön bútorai hol vannak?” „Az enyémekek nincsenek itt, én csak útutazó vagyok.” „Mi is csak átutazók vagyunk”- szolt a válasz. A vasárnapi Liturgia, a napi ima, a zarándoklat, a böjt mind-mind azt tartják ébren bennünk, hogy átutazók vagyunk, az élet gondjait olykor le kell tenni. A régieknek megtanították, hogy a tenyerüket szétnyitva a ráncokból egy M betűt olvashatnak ki. A két kézen két M betű van, ami a „Memento Mori – emlékezz a halálodra”

latin mondás kezdőbetűi. A kezünkön minden áthalad, átmegy, semmit sem tartunk meg. Ezzel is jelzi a Teremtő: az első feladat önmagunk vagyunk, miközben áthalad a kezünkön sok gond, pénz, gyerek, házastárs, munka, szavazat.

A tövisek lehetnek tudatos taposások, sebzések, elfojtások. Mindig vannak olyanok, akik azt hiszik, hogy taposni kell. Mintha az ember kettős természetéből (állati és isteni) csak az állatit hangsúlyoznák. Hová akar haladni az ember? Isteni képmását, emberi méltóságát az állatira szeretné lezülleszteni? A létfeladat az, hogy *az istenképiségbe integráljuk az állatit*, s nem belefajtatni az istent az állatiba. Az embernek így nem az a természetes, ami az állatiságnak megfelel, hanem az az igazi természete, ami az istenképiségének felel meg: azaz a testvériség, a szeretet, az értelmesség, a személyesség. Ekkor kiderül: a másik előbb testvérem, mielőtt vetélytársam, versenytársam lenne – aki így gondolkodik, már máshogy érti a versenyt. Nem taposás, hanem testvéri versengés. A taposó ember sikeres lesz ott, ahol tapos. Meg is kapták jutalmukat: ott ül a pénzén, hatalmán, félnek tőle, hízelegnek neki. De kérdés, hogy a nagy vizsgán is sikeres lesz-e. Izgalmas történelmi kérdés: hol vannak a taposó római légiók, Napóleon, vagy Hitler seregei? A gyenge vallásnak induló kereszténység még mindig van, a nagy tapo sók eltűntek. Krisztus szelidsége győzött és győz, s bizalommal merhetünk nagypéntek óta mi is nem taposni, hanem máshogy viselkedni, még ha komoly veszteségeink is lesznek, sőt, vértanúhalált kell érte halni. *Merhetjük a Bárány szelidségét megélni.* Merhetjük a szeretet, a nevelés elsőbbségét hangsúlyozni, s nem a rendőrséget, a börtönöket erősíteni. Merhetjük az erőszakmentes ellenállást választani, sztrájkolni, tüntetni, s így megtörni az igazságtalanságokat, csak hogy ne folyjék vér. Merhetjük az új közgazdaságtan eredményeihez csatlakozni: nem a gátlástalan verseny, a farkastörvények, a taposás és könyöklés viszik előre a pénz, a gazdaság világát, hanem az együttműködés, a testileg-lelkileg egészséges ember. Politikailag, gazdaságilag, társadalmilag megbukott a taposást hirdető elmélet, hirdessék akár szélsőséges politikusok, liberális gazdasági szakemberek, gyűlöletkeltő, erőszakot hirdető csoportok. Az a nép, közösség, ország tud előbbre haladni, ahol egymás méltóságát (istenképességét) tisztelik és együtt működnek.

A fejlődő magot olykor célzottan el akarják fojtani. Ez a gondolkodás megfojtása egy társadalomban, a véleménynyilvánítás korlátozása egy országban, a nagycsaládok szétverése, s végső soron az egyházüldözés. Amikor konkrét erőszakos tövisekkel akarták mindezt megfojtani, könnyű volt beazonosítani az ellenséget, kitől kell felni, mi a rossz. A kemény diktatúra, a véres üldözés sokba került, hősöket adott és embereket nyomorított meg. Mindig szégyenteljes bűn erőszakosan üldözni azokat, akik a másként gondolkodnak, más a vallásuk, kisebbséghez tartoznak,

vagy akik merik kimondani az igazságot. Mégis az erőszakos üldöztetés egyetlen pozitívuma: pontosan látjuk, kitől kell félni, mi árthat nekünk. Ma nem kemény diktatúra van, ma nem töviseket, bőrkabátos rendőröket, kínzásokat és fegyvereket látunk. Ma puha diktatúra, *lassú megfojtás* van. Nem véletlenül lett a kígyó a Gonosznak a jele a Bibliában. Lassan körüljön, a rosszat jónak hazudja be, ártalmatlannak mutatja be, majd halálosan megfojt. Ma nehezebb látni az ellenfelet, a vélemények zűrzavarában nehezebb hallani a tiszta hangot, az erkölcsi relativizmusban nehezebb a tiszta erkölcsöt megtalálni, a köztetszést aratók között nehéz megtalálni az igazi elitet. *A mag fejlődése semmivel sem veszélytelenebb azért, mert a tövisek sunyi kígyókká alakultak.* Ugyanúgy ébernek kell lenni: talán még éberebbnek, mint a véres üldözés idején. Jó, ha az elit nem téved el, ha bízunk az egyház Lélek általi vezetésében, ha a hangadók, a papok, az értelmiség útmutató, józan, kritikus, és szentéletű. Nem feledhetjük Ágoston mondását: „A végeredmény szempontjából mindegy, hogy egy hajót súlyos találat, vagy lassú szivárgás süllyeszt a tenger fenekére.” *A mag elhalása szempontjából mindegy, hogy erőszakosan letörik, vagy lassan kilúgozzák belőle az életet.*

Gyom, tövisek nélküli termőföld nincs, csak a mesében. Nem cél a teljes kiirtásuk. Ha valaki ennek szentelné az életét, hogy önmagából és másokból kiirtsa a gyomot, kudarcra vállalkozna, minden erejét felőrölné, s nem is lenne eredménye. A cél inkább a termés – a gyomok, tövisek ellenére is. *A cél a gyomok, a tövisek uralása a bő termésért.* Félelmetes Szent Ferenc kérése a kertészhez: azt kérte, hogy ne irtsa ki a gyomot teljesen a kertből, hadd nőjön a kert sarkában az is. A pszichiáterek előtt ezer évvel azt mondja, nem a kiirtás a cél, hanem az uralás! Ehhez kell fegyelmezett gondolatvilág, érezhető böjt, kritikusan megválasztott környezet, a sebek ellenére való haladás. Nem kell tehát kétségbeesni, hogy még mindig vannak kicsinyes gondolataink, bűnös vágyaink, rossz érzéseink, istentelen kétségeink – nem kell betegesen kétségbeesni miattuk, lelkiismeret-furdalásba savanyodni, vagy elszomorodni. A kérdés: mennyire uralnak ezek minket, vagy mégis mi őket?

Krisztus sok veszélyről beszél, egy mai veszélyről nem: a *gyorsérlelésről*. Ma ez új veszély: a sürgető növesztés, a kényszerű termés, a beteges eredménymánia, a kényszeres teljesítménypotencia. Megérezzük ezt már az almákon: kényszeresen felfűjt, nagy almákat találunk, amik nem kaptak elég időt az ízek kiérlelésére. *A mennyiségi növekedés megvolt, a minőségi elmélyülésre nem kapott időt.* Ez alapján adják el, ez alapján vesszük meg. S ugyanezt látjuk a lelkiek területén is: gyorsérlelést. Aki vet, az hosszan remél. A mai túl pragmatikus, számító, gyakorlatias világból ez a hosszú távú remény hiányzik. A rövid távú kilátások miatt nem merünk belevágni a hosszú távú munkába. Ma a gyors megoldások uralkodnak, s kihál a *lassúság kultúrája*. Az apostolokat, a keresztényeket a lassúság kultúrája kell hogy jellemezze. Mára kényszeres lett az eredményesség: a munkában, a szexben, a tanulásban, és így az imában, a szentségekben is. Pedig a léleknek idő kell, nem lehet gyorsérlelni. Azt lehet gyorsérlelni, aki hagyja. Az ilyeneket befogják, használják, elhasználják – pedig nekem kell az élethez időt biztosítani, más nem fog. A beszélgetéshez idő kell, mi pedig sokszor letudjuk kb. 3 kérdéssel egymást. A jó családhoz idő kell: nem elég sokat dolgozni értük, velük kell lenni. Az elmélyült istenkapcsolathoz idő kell: nem hozhat mélységet a gyorsan elmondott ima, információszerűen elolvasott ige, tananyagszerűen megtanult dogmatika. A neveléshez idő kell, nem lehet siettetni a gyerekeink, tanítványaink, és önmagunk nevelését. A „Zorbász, a görög” c. filmben van egy jelenet, ahol a főhős a lepke lárvájának kikelését meleg leheletével gyorsítja. Látványosan életet hoz a segítsége, a valóságban azonban halált: gyorsan kikelt az új pillangó, de el is pusztult. A rügyet sem lehet kézzel kibontani, mert az halált jelent. *Az életnek van egy ritmusa*, amihez nagyon közel van a természet, a földműves, a halász ritmusa. Nem véletlenül választott Jézus halászokat ehhez a munkához, s nem véletlenül merít sokat a természet képiből. Inkább kellene hallgatni az isteni tempóra, nem a technikai tempó embertelenségére. Ez ad egy higgadtságot, megfontoltságot. Gyorsan nem lelkesedünk, de gyorsan nem is keseredünk el. Hosszú hullámúak vagyunk a világ rövidhullámú örömei és szomorúságai helyett.

A példabeszéd hosszasan elemzi a kudarcot, a rossz talajokban a magok halálát. Olyan az elbeszélés, mint az irgalmas samaritánus története, előbb hallunk a kudarcokról. Talán ebben

benne van Isten személyes szomorúsága: neki minden szem fontos, minden szem sorsát követi, s fáj a kudarc – még ha másoknál bő is a termés. Talán a veszteségek a személyes és történelmi nehézségeket akarják hangsúlyozni: látszatra, szemmértékre sok a veszteség, de érdemes kitartani, mert mindent túlradó lesz a termés. Talán a kudarcok Isten üdvözítő tervének feltartóztathatatlanágát akarják kifejezni: *Ő már győzött*, a játszma eldőlt, még ha látszatra sok is kudarc, biztos a győzelem. Talán a történet a látásunkat akarja tisztítani: mi is szeretünk többet panaszkodni. Ez pedig sokszor optikai csalódás. Jobbak vagyunk és mások is jobbak, mint azt szemmel látjuk. Jobb dolgunk van, mint véljük. Jobbak vagyunk, mint rendszeresen gyónó lelkiismeretünk merné bevallani, és a másik ember is jobb, mint amit megtapasztaltam róla. Krisztus nevelni akar: az egész Újszövetségben lényegesen kevesebb a panasz, mint az Ószövetségben. Az újszövetségi ember megértette a vigaszt, a győzelmet, az evilági lét és siker átmenetiségét. Ezért meri vállalni a vértanú a halált: „Nem félek. Minden golyó előbb elmegy Isten előtt”.

Talán a kudarcok hatnak a jó kalászkokra: látva rossz emberi sorsokat még jobban érzem, hogy tartozok Istennek, adósa vagyok Uramnak. A sok rossz képes lehúzni a jót, magával rántani egy igénytelenségbe, de talán képes *a jókat ösztönözni* is: a többiek miatt is jobbnak kell lennem és segítenem. Ki tegyen többet Uramnak, ha nem én? A kudarcban az is jó lehet, hogy visszahat a köves talajra, a kemény útfelületre, a tövisekre: talán az a kis gyökér is lazított rajta valamit, talán már az is eredmény, nem lehet mindenkitől azonnal nagy kalászt várni, vannak, akiknél a kis eredmény is több a semminél. Hátha a következő vetéshez ez a kis siker már előkészíti a talajt, kicsit lazítja, porózussá teszi, hogy képes legyen nagyobb termésre. *A kudarc is érlel*, talán még jobban, mint a siker. A keresztény ember nagypéntek után egyetlen kudarcot sem lát abszolút tragikusnak, a húsvét isteni optimizmusa áthatja még az ilyen emberi szempontból reménytelen pesszimizmust is.

A jó termés

A jó földbe hullott magok bőséges termést hoznak, messze túlszárnyalva a kudarcokat. Isten ereje, termése messze felülmúlja az ember elképzeléseit. Dehogyan lesz a világ vége katasztrófa, dehogyan fog az emberiség többsége elkárhozni!

A növekedés a befogadás után elindul. Minden nap nem kell görcsösen kontrollálni: a példabeszéd a lelki növekedésre is alkalmazza a növekedés természetes törvényszerűségeit. Lesz a lelki növekedésben is meglódulás, aztán lassú terebélyesedés, fás megerősödés, termés. A példabeszéd meg akar óvni a beteges félelemtől, a napi aggályos lelkiismerettől. Be kell fogadni a magot, s aztán élni kell. Tenni a dolgunkat, felkelni és lefeküdni, a növekedés Isten csodája bennünk. Meg tudja az embert bénítani, ha betegesen fél a pokoltól, ha minden kis lépését százszor átgondolja, ha a papot zaklatja élete minden kis döntésével, ha hetente gyón aggályos lelkiismerete miatt. „Aki aggályosan mindig a következő lépést fontolgatja, olyan, mint a gólya fél lábon: áll, de nem halad sehová.” Ez a példabeszéd felszabadítja az embert, haladjunk, éljünk, ha a magot befogadtuk és tápláljuk, nőni fog bennünk, s majd észrevétlenül hatalmas fává terebélyesedik, amin az ég madarai megtelepedhetnek, ami sokaknak ad oltalmat és gyümölcsöt, ahogy Lukács egy másik történetben leírja. *A lassú és láthatatlan* növekedés tartósabb, mint a gyorsérlelés.

Magot be kell fogadni. A biológia alaptörvénye, hogy élő csak élőből származhat. A föld magától élő magot, élő növényt nem tud befogadni, élet csak élőből van. Ezt átvihetjük a lelkiség síkjára is: *lelkiség csak a Lélektől van*. A Lelket a mi lelkünknek be kell fogadni. A cselekvés előtt van a befogadás, a szó előtt az odahallgatás, az aktivitás előtt a passzivitás. Nem más ez, mint a súlypont odaátra helyezése. A gőg éppen az, hogy a súlypontot magamban tartom, „majd én mindent felülbírálok”. Ez Ádám gőgje. A keresztényben alapvetően az első az odahallgatás, a bizalom, a befogadás. Tulajdonképpen ilyen a nő. Nem véletlenül mondja a Hittani Kongregáció, hogy az egyházra előbb a női princípium a jellemző: *odahallgat*. Ezért *máriás* alapvetően az

egyház: előbb Máriaként odaül Jézus lábához, mielőtt Mártaként aktívan szorgoskodna. Jellemző ez a keresztényekre, a papokra, a szerzetesekre is: marcona, macsó pap nincs is. A befogadó női princípium, az anima hatékonyan él benne, nem is lehetne jó pap enélkül. „Vigyázzatok, hogyan hallgatjátok” – figyelmezteti Krisztus tanítványait. A tökéletes minta Mária, aki a tanítást szívébe zárta és elméjében forgatta (Lk 6,45). Ez a tökéletes minta, máriás lelkület. Persze ehhez már keresztény életünk indulásakor kegyelmet kaptunk: nem semlegesén állunk az igaz tanítással szemben, hanem gyerekkortól felkentek rá, a keresztelésben azért kenjük meg a gyermekek fülét, hogy *meghallják az Isten szavát*, és a meghallás egzisztenciális mélységű legyen, ne csak informális. Így a tanítványoknak akkor és most is több adatik, többet értenek, mint akiknek fülük van, de nem hallanak, s mint akiknek szemük van, de nem látnak. A tanítványokat a Lélek keni föl és vezeti el a teljesebb igazságra.

A jó termésnek már most vannak gyümölcsei. A jó termés is különböző, egyéniség mindenki. Egyszer egy anyáért jött az angyal, aki a halál meghívóját hozta. Az anya elküldte: „Nézd még mennyit kell mosogatnom, ki csinálja ezt meg helyettem?” Később visszajött az angyal, akkor azt mondta: „Megyek, csak a gyerekeket hadd indítsam el.” Aztán sok év múlva fáradtan, öregén már maga kívánta az angyalt. „Jöhetsz, szívesen megyek Uram jobbára!” Mire az angyal: „Mit gondolsz barátom, eddig hol voltál?” *Már most beléphetünk Isten Országába*, klímájába, gondolkodásmódjába, s ennek *már most lesznek gyümölcsei*. A gyümölcsöket elsősorban onnan ismerni meg, hogy valaki szívesen teszi, amit tesz. Szívesen van otthon, a családjával, nem menekül mindenki egymástól. Akik szívesen vannak otthon, valamit nagyon jól csinálnak, ez már gyümölcs. Aki szívesen dolgozik, örömet leli a munkában, szeretik a munkáját, nehéz munkánál őt keresik, nem kell ellenőrizni, a nevének rangja van – az valamit jól csinál a munkában. Aki szívesen imádkozik, szívesen jön Liturgiára, Máriapócsra, az már gyümölcs, eljutott egy magas szintre. Ebben az életben 4-5 évente sűrűsödnek össze az eredményeink, csattan rajtunk az életvitelünk, 4-5 évente jobban látszanak a gyümölcsök. A siker és kudarc is. *Boldog, aki időszakonként komolyan Isten elé teszi életét, rész-gyümölcseit, rész-kudarcait, s ha kell, még most vált, javít, mélyít, amíg nem érkezik el a végső aratás ideje.*

A termést felmérni roppant nehéz. Tűnhet kevésnek, hiszen nem mindenkinek kell a vallás, s a vallásosoknak is csak egy része jár templomba. De talán ügyesebb az Isten: talán sok az anonim keresztény, akik keresztényként szeretnek, élnek, dolgoznak, s még ők sem tudják magukról, hogy ezt Krisztussal teszik. A jó terméshez tartozik a sok jó is, amit nem is szoktunk értékelni: Európa ma egészen más lenne keresztény gyökerek nélkül, személyiségi jogok, személyfogalom, a szabadság fogalma mind-mind a keresztény értékrendben kristályosodtak ki, a világ kultúrája pedig egészen más lenne keresztény kultúra nélkül. Óvakodnunk kell az optikai csalódástól: Isten Országá lassan, észrevétlenül él, hat, működik, s termést hoz ott is, ahol nem várnánk. A hívőtől ezért nagyon messze van a világpeppszimizmus, a cinizmus, életszomorúság.

A teológiát, a lelkiséget, a könyveket is megszűri, hogy melyiknek milyen a gyümölcse. Túl sokan írnak könyveket, túl akadémikussá válik a teológia. Egy lelkiségnek, teológiai irányzatnak is számolnia kell azzal, hogy a gyümölcsökre azért nézzen rá: ha rosszak a gyümölcsei, akkor máshogy kell csinálni. A kereszténységen kívül is rengeteg a spirituális irányzat, az újalapítású kiségyház. Mindegyikre igaz: gyümölcseről ismerni meg. Vannak „vallások”, amik a szülők elhagyására, a nagyegyházak gyűlöletére, és az önmegvetésre biztatnak. Semmi esetre sem lehet mondani, hogy ezek jók, ezekben is ugyanaz az egy Isten munkálkodik. *Ahol nem a szeretet, az emberség a vezető, ott biztosan kijelenthető, hogy nem az igaz Isten felé tapogatóznak.* Gyümölcseről a fát.

A magvetés nem egyszeri esemény. Az élet megtanít rá, hogy a szántóföldön is rendszeresen vetni kell. Életünk folyamán nem elég egyszer a vetéssel megpróbálkozni. Talán egyszer ilyen talaj vagyunk, máskor más. Fontos a gyerekkori vetés: a nulláról nem kezdheti senki az életét, eleve kap magokat mindenki. Igen nehéz egy rossz lelki örökséget meggyógyítani, igen nehéz egy lelki kulturálság hiányát pótolni. Fáradtságos, sok motiváltságot, elszántságot, önfelülmúlást, intelligenciát követel a gyerekkori vetés elmulasztásának pótlása. *De nem lehetetlen.* A felnőttkori vetés más: máshogy látunk, az élet sűrűjében vagyunk, termést kell hoznunk. A siker

impulzusszerű: látni kell a részeredményeket, értékelni, örülni neki – ez erőt a továbbiakhoz. Tudni kell észrevenni a sikereket, a gyümölcsöket, tudni kell örülni nekik és Isten előtt büszkének lenni. Aki hálás, kitartóbb. Aki büszke, erősebb. Nem szabad magunkra erőltetni egy mű-alázatosságot, túlzott jámborkodást, aki nem tud örülni a sikereknek, nem tud egy kicsit büszke lenni. Úgyis tudjuk: minden kegyelem, minden Isten ajándéka, nem leszünk mi ettől gőgösek. Az az izgalmas: aki szeret, rájön, hogy a mag befogadása is Isten műve. Ettől nem lesz kisebbségi érzése, nem érzi magát bábunak, nem is érdekli, egy bizonyos jó mennyiben az Isten és mennyiben az én művem. A szeretet érdekli. Visszatekintve az életműre az idő gyógyít. Az idő terapeuta. Segít a megtanultakat elmélyíteni, értékelni, bölcsébbé tesz, mint az idő a jó bort. Az élet vége felé a termés feledteti, amikor nem voltunk jó talajok, amikor az életünkben voltak hálátlan szakaszok, kies időszakok. Visszafelé nem szabad lelkiismeret-furdalást szítani. Főleg haldoklóknál kerül előtérbe a hiány, a rossz döntések, az elszalasztott jobb döntések fájdalma. Bölcsébb fejjel nem szabad haragudni fiatalabb énünk döntéseire. Ha ott és akkor a lehető leglelkiismeretesebben döntöttem, akkor a halálos ágyamon nem szabad ennek már bántania. Életünk végén jó látni az elvégzett munkát, tudni kell hálát adni. Nyugodtan az hal meg, aki Szent Pállal el tudja mondani: „A pályát végigfutottam, a hitet megtartottam, készen vár a győzelmi élet koronája.” Jó az ilyen magvetőt temetni: a munkát elvégezte, a magot elvetette, a termés elindult. Még a síremléke is ösztönző lesz.

Miért mondja el Krisztus?

Ez a példabeszéd Jézus szíve közepéből származik. Miért mondja el nekünk, mi az indítéka? Jézus maga is ítélte, hogy nem kell mindenkinek. Ő a világ világossága, de a sötétségnek nem kell, jobban szereti a sötét a sötétséget. *Felfoghatatlan, hogy a sötétnek miért nem kell a világosság, a haldoklónak az élet, a résztudásúnak az egész látása, az emberinek az isteni.* A rossznak van egy sötét titka, a rosszban van egy megfajthetetlen sötét misztérium. Ezt maga Jézus is megtapasztalta, s azóta ez osztályrésze lett az egyháznak, a papoknak, a szülőknek, a testvéreknek. A jó nem kell mindenkinek egyformán. Krisztus a szívét beletette a tanításaiba, ámulnak a szavain, „így még ember nem beszélt”, úgy tanított, mint „akinek hatalma van”. Mégis sokan elhagyják, mert „kemény beszéd ez”, „hát akkor ki üdvözülhet?”. Mi is feltesszük a kérdést: hol van Isten, miért nem érezni jobban az ujját a történelemben, az egyes ember sorsában, miért nem megy könnyebben egy kicsit? Miért nem hatalmasabb az Isten? Az el nem fogadás misztériumát Jézus nem fejt meg nekünk, nem beszél arról, hogy a híveink, tanítványaink, a saját gyerekeink, testvéreink miért nem fogadják egyforma lelkesedéssel a jót. A világ legnagyobb sötét titka, hogy a jó nem kell mindenkinek. A rossz titkát Krisztus nem fejt meg, hanem vigasztalást ad. *Azt a vigasztalást, amit ő is megtalált: a természetbe tekintett, s ott meglátta Atyja keze nyomát.* A természetben is van veszteség, sokféle, de a termés kárpótol. A természetbe írt törvények az egész teremtésről szólnak, az ember világaról is. S Krisztus ebben találja vigasztalását, s a mi vigasztalásunkat. Milyen sokat megy Jézus a természetbe: nézi a madarakat, a hegyre épült várost, a virágokat, a fákat. A természetben látott valóság az egyetlen valóságra utal, meglátja benne az Atya ujjlenyomatát. A termés Isten titka, de bizalma van, érdemes vetni. Miért mondja el nekünk Krisztus szíve vigasztát? Mi is képesek vagyunk elfáradni, a termést szociológiailag-matematikailag mérni, bosszankodni a jó sorsán. A rossz láttán sokszor baljós sejtelemink vannak. Önmagát is, minket is meg akar vigasztalni.

A szíve mélyéről beszélő Krisztusban megsejthetjük kereszthalála indítékát is. Megérti, hogy a rossz, az elutasítás látszólag milyen sok területen győz. Az ember milyen gyarló, és képes hinni a szemének, képes hinni a tényeknek. A rossz látszólagos, sokféle győzelme ellen egy hathatós, világraszóló jelet kell adni: a legnagyobb rossz legnagyobb legyőzését, a feltámadást. Azt is látja, hogy nem a természetes magvetésre-növekedésre bízni az emberek küzdelmeit, a természet ugyanis kétértelmű: van bene rothadás, vulkánkitörés. Sokkal egyértelműbb bizonyításra van szüksége a kis embernek, hogy bízson. Ez lesz a kereszthalál. S innentől a mag halálát is máshogy látjuk: a mának bele kell halni a földbe, hogy bő termést hozzon. Krisztus belehal a földbe, hogy feltámadjon, s innentől az ő halálába kell meghalnunk, hogy életünk legyen. Az Ő halálán és

feltámadásán, a nagypénteken és a húsvéton át kell préselni minden kulcsfogalmunkat: a boldogság-elképzelést, a szabadság, az ember, a jó, a cél, a közösség, a siker, a kudarc, a bűn, a halál fogalmait. Ezeknek is meg kell halni, hogy új értelmezésük nőjön ki a földből.

Xerxes perzsa hadvezér megkorbácsoltatta a tengert, amiért az nem volt elég jó, eredményes a számára. Krisztus Urunk a vérével öltözte ezt a földet, hogy jó termést hozzunk. De jó lenne ezt a méltóságot nem elfeledni.

